

TU RODZIŁA SIĘ Solidarność ROLNIKÓW PRZED SIERPNIEM '80 BEFORE AUGUST 1980

Pierwsza wizyta papieża Jana Pawła II w Polsce, Msza św. na krakowskich Błoniach, 10 czerwca 1979 r., na zdjęciu widoczny m.in. Józef Baran. (Fot. Romana Kahl-Stachniewicz, Ośrodek KARTA)

Pope John Paul II's first pastoral trip to Poland, Holy Mass at the Błonie Park in Cracow, 10 June 1979. Józef Baran visible (among others) (Photograph: Romana Kahl-Stachniewicz, KARTA Center's collection)

Chłopski opór przeciwko komunistycznym rządom, wyrażający się poparciem dla Polskiego Stronnictwa Ludowego w latach 1945–1947 i sprzeciwem wobec kolektywizacji, w wyniku którego PRL była jedynym państwem w sowieckim bloku, w którym nie udało się jej przeprowadzić – stanowił istotny, choć głośno niewyraźny – element tradycji polskiej wsi. Wspieranie przez rządy PZPR niewydolnej własności państwowej i „spółdzielczej”, liczne absurdy gospodarcze i administracyjne uderzały w interesy rolników, w rękach których było 80 proc. ziemi. Niezadowolony powiększył jeszcze kryzys gospodarczy drugiej połowy lat 70. XX w. W takiej atmosferze narodziły się pierwsze inicjatywy opozycyjne na wsi. Na Lubelszczyźnie, Rzeszowszczyźnie i ziemi grójeckiej utworzono Komitety Samoobrony Ziemi Chłopskiej, powstał też Tymczasowy Komitet Niezależnego Związku Zawodowego Rolników i Ośrodek Myśli Ludowej.

The Polish peasants' resistance to the communist regime was manifested in their support for the Polish People's Union during 1945–1947 and opposition to the collectivization. As a result of the latter, communist Poland was the only country in the Soviet bloc where the authorities were unable to conduct it. Though it was not overtly expressed, the resistance constituted an important element of the Polish countryside's tradition. The Polish United Workers' Party's support for inefficient public and 'cooperative' ownership, paired with numerous economic and administrative absurdities, hurt interests of Polish farmers, who owned 80 percent of land. The farmers' dissatisfaction was deepened by the economic crisis in the late 1970s. That atmosphere gave rise to the first opposition initiatives in the countryside. Committees for Self-Defense of Peasants' Land were established in the Lublin, Rzeszów, and Grójec areas. The peasants also established the Provisional Committee of the Independent Trade Union of Farmers and the People's Thought Center.

Fotografia wykonana 20 września 1978 r. przez Służbę Bezpieczeństwa, przedstawia grupę osób zebranych pod siedzibą władz gminnych (Urząd Gminy, posterunek MO, Komitet Gminny PZPR) w Milejowie, w województwie lubelskim. W tym dniu przesłuchiwano tu członków Tymczasowego Komitetu Samoobrony Chłopskiej Ziemi Lubelskiej z Januszem Rożkiem na czele. Z materiałów SB wynika, że zebrani protestowali przeciwko stosowaniu przemocy wobec członków KSCh. (AIPN)

Photograph taken on 20 September 1978 by the Security Service, depicting a group of people assembled by the communal authorities' seat (the Commune Office, the Citizens' Militia station, and the Commune Committee of the PZPR) in Milejów, in the Lublin Province. That day interrogated there were members of the Provisional Committee for Peasant's Self-Defense of the Lublin Land, led by Janusz Rozek. According to the Security Service's materials, those gathered protested against the use of violence against members of the Committee. (IPN Archive)

Winiety pism wydawanych przez środowisko niezależnego ruchu chłopskiego. (AIPN)

Vignettes of the periodicals published by the milieu of the independent peasant movement. (IPN Archive)

NARODZINY ROLNICZEJ „SOLIDARNOŚCI”

RURAL SOLIDARITY IS BORN

Robotnicze protesty 1980 r. przyniosły również ożywienie na wsi, gdzie zaczęły powstawać struktury niezależnych związków. Nie udało się jednak wyłonić jednej reprezentacji – inicjatywy związkowe skupiały się wokół „Solidarności Wiejskiej”, „Solidarności Chłopskiej”, Związku Producentów Rolnych. Jesienią 1980 r. wszystkie ich wnioski o rejestrację zostały przez sądy odrzucone, co było przyczyną kolejnych protestów m.in. w Ustrzykach Dolnych, Rzeszowie, Świdnicy. Niezależny ruch związkowy na wsi uzyskał organizacyjne i polityczne poparcie NSZZ „Solidarność” oraz Kościoła, a szczególnie Prymasa kard. Stefana Wyszyńskiego, który wielokrotnie występował w tej sprawie i podkreślał, że prawo do zrzeszania ludności wiejskiej jest prawem naturalnym. W poparcie dla powstających struktur angażowali się księża w wiejskich parafiach.

The workers' protests in the summer of 1980 activated the countryside, where structures of independent trade unions began to be established. No single representation emerged though, with the trade union initiatives concentrated in Rural Solidarity, Farmers' Solidarity, and the Trade Union of Agricultural Producers. In the autumn of 1980 all of their applications for registration were turned down by the courts. That triggered new protests in, for instance, Ustrzyki Dolne, Rzeszów, and Świdnica. The independent trade union movement in the countryside was endorsed by the national Solidarity authorities and the Church, particularly Primate Cardinal Stefan Wyszyński, who often spoke on that topic and emphasized that the rural population's right of association was a natural right. Priests in rural parishes supported the emerging structures.

Warszawa 30 grudnia 1980 r. Przed Sądem Najwyższym toczyła się rozprawa rewizyjna dotycząca decyzji Sądu Wojewódzkiego, który odmówił rejestracji NSZZ Rolników „Solidarność Wiejska”. Obradom przewodniczył sędzia Antoni Filcek oraz sędziowie SN Barbara Błachowska i Jędrzej Sokółowski. „Solidarność Wiejską” reprezentowali: Zdzisław Ostatek, Henryk Bąk i Wiesław Kępcik, doradcą prawnym był mecenas Stanisław Szczuka. Na wiadomość o strajku okupacyjnym rolników w Urzędzie Miasta i Gminy w Ustrzykach Dolnych, SN odroczył bezterminowo rozprawę odwoławczą w sprawie rejestracji. Na zdjęciu: rolnicy przed wejściem do budynku Sądu Najwyższego. (Fot. Jan Morek, PAP)

Warsaw, 30 December 1980. The Supreme Court was reviewing the decision of the Provincial Court, which refused to register the Rural Solidarity Farmers' Trade Union. The presiding judge was Antoni Filcek, accompanied by Supreme Justices Barbara Błachowska and Jędrzej Sokółowski. Rural Solidarity was represented by Zdzisław Ostatek, Henryk Bąk, and Wiesław Kępcik, with attorney Stanisław Szczuka as the legal advisor. Having learned about the farmers' occupation strike at the Municipal and Commune Office in Ustrzyki Dolne, the Supreme Court postponed the review hearing concerning the registration for an indefinite period. In the photograph: farmers outside the entrance to the Supreme Court building. (Photograph: Jan Morek, PAP)

„SOLIDARNOŚĆ WIEJSKA” rodowód

Ustawa o zapobieganiu amerykańskim rolnikom z 1977 roku spowodowała pierwszy masowy opór wsi. Mówi się o 250 tys. rolników, którzy odmówili składania opłat na fundusz amerykański. Istotną zagroźoną stał się zarzycana w ustawie strategia polityki rolnej, skierowana przeciwko rolnikom, a wiodąca do całkowitej kolektywizacji, która w praktyce oznacza:

- zniesienie szacunku do siemi
- oderwanie rolnika od roli, przez postawienie nad nim administracji państwowej
- przekreślenie indywidualnej twórczej pracy rolnika
- zniesienie ekwiwalentu za pracę na rzecz wymuszonego, maksymalnego wysiłku fizycznego - charakterystycznego dla pracy niewolniczej
- zerwanie z zasadami etycznymi

Wobec takiej sytuacji NSZZ zawiązał się 10 września w Iławie w woj. łódzkiej. Wtedy nie był jeszcze ani oficjalny ani tolerowany. Protest społeczny w Wybrzeżu spowodował również masowy ruch rolników w całej Polsce.

24.09.1980 r. razem z NSZZ „Solidarność” sformułowaliśmy nasz statut do rejestracji. Niektórzy Sąd Wojewódzki w Warszawie odmówił rejestracji związku, stając na stanowisku że wszyscy mogą się zrzeszać ALE NIE ROLNICY. Dlatego dnia 5.01.1981 roku rolnicy Bieszczad i wsi rzeszowskiej zapoczątkowali pierwszy w historii powojennej Polski strajk okupacyjny w połączeniu z robotnikami zrzeszonymi w NSZZ „Solidarność”, okupując budynek byłej NSZZ - onejając na przybycie komisji rządowej.

DEJIS ZA SPRAWĄ „SOLIDARNOŚCI” SOLIUSZROBOTNIKOW
I CHŁOPÓW JEST PAKIEM, A NIE WIKCJĄ, CZY SLOGANEM!

Komitet Strajkowy
w Rzeszowie
NSZZ „Solidarność Wiejska”
NSZZ „Solidarność”

Ulotka przedstawiająca przyczyny powstania oraz cele działania „Solidarności Wiejskiej”, kolportowana podczas strajku w Rzeszowie. (AIPN)

Leaflet presenting the causes for the establishment of Rural Solidarity and the union's objectives, distributed during the strike in Rzeszów. (IPN Archive)

Warszawa 14 grudnia 1980 r. I Ogólnopolski Zjazd NSZZ Rolników „Solidarność Wiejska” w Auli Dużej w Gmachu Głównym Politechniki Warszawskiej. (Fot. Leszek Łożyński, PAP)

Warsaw, 14 December 1980. The First National Convention of the Rural Solidarity Independent Self-Governing Trade Union in the Large Hall in the main building of the Warsaw Technical University. (Photograph: Leszek Łożyński, PAP)

POROZUMIENIA RZESZOWSKO-USTRZYCKIE

RZESZÓW-USTRZYKI DOLNE AGREEMENTS

W Urzędzie Miasta i Gminy w Ustrzykach Dolnych w czasie strajku okupacyjnego po wkroczeniu Milicji Obywatelskiej (AIPN)

The Municipal and Commune Office in Ustrzyki Dolne during the occupation strike after the Citizens' Militia entered.
(IPN Archive)

**Podpisanie porozumień rzeszowskich, 19 lutego 1981 r.
(Fot. Aleksander Urbański, zbiory Ewy Konkeli)**

The signing of the Rzeszów agreement, 19 February 1981.
(Photograph: Aleksander Urbański, Ewa Konkeli's collection)

W końcu grudnia 1980 r. rolnicy z Bieszczad rozpoczęli strajk okupacyjny w Ustrzykach Dolnych. Domagali się m.in. rejestracji NSZZ Rolników „Solidarność Wiejska” oraz spełnienia lokalnych postulatów. Mimo pacyfikacji strajku przez milicję był on kontynuowany wspólnie z protestującymi w Rzeszowie. Postulaty obejmowały całokształt życia na wsi zniszczonego latami komunizmu, a więc swobodnej gospodarki ziemią, odsunięcia PZPR i ZSL od wpływu na decyzje administracyjne, nauki religii i wolności praktyk religijnych, nieutrudniania budowy świątyń, a także odkłamania historii. Poparcia strajkowi udzieliła NSZZ „Solidarność” oraz Kościół katolicki, m.in. ks. bp Ignacy Tokarczuk. Władze zostały zmuszone do rozmów i 19 lutego 1981 r. podpisano porozumienie w Rzeszowie, a 20 lutego w Ustrzykach Dolnych. Porozumienia Rzeszowsko-Ustrzyckie – zwane Konstytucją Polskiej Wsi – stały się dla wsi odpowiednikiem porozumień sierpniowych 1980 r.

Farmers from the Bieszczady Mountains went on an occupation strike in Ustrzyki Dolne in late December 1980. Their postulates included registration of Rural Solidarity and the authorities' meeting the local demands. Even though the strike was pacified by the Citizens' Militia, it was continued together with protesters in Rzeszów. The demands concerned all spheres of life in the countryside negatively affected by the many years of communism. The protesters demanded: free land management, depriving the United Polish Workers' Party and the United People's Party of influence on administrative decisions, religious instruction and freedom of religious practices, lifting of the obstacles to construction of new churches, and also setting history straight. The demands were endorsed by the national Solidarity authorities and the Church, for instance, Bishop Ignacy Tokarczuk. The authorities were forced to take part in negotiations, with the agreements signed on 18 February 1981 in Rzeszów and two days later in Ustrzyki Dolne. The Rzeszów-Ustrzyki agreements — known as the Polish Countryside Constitution — were the rural equivalent to the August 1980 agreement.

KU CHŁOPSKIEJ JEDNOŚCI

TOWARDS PEASANT UNITY

Porozumienia Rzeszowsko-Ustrzyckie gwarantowały indywidualną własność chłopską, ale nie dały możliwości rejestracji związku. Ruch związkowy pozostał nadal podzielony – stan taki był również skutkiem działań dezintegracyjnych Służb Bezpieczeństwa. Na początku 1981 r. struktury związkowe zawiązano w ponad połowie gmin (1115 na 2070), a w województwach: elbląskim, wrocławskim, wałbrzyskim, kieleckim, radomskim, krośnieńskim, rzeszowskim powstały we wszystkich. Mimo działań komunistycznej agentury, które miały prowadzić do „wywołania chaosu i nieutworzenia ruchu chłopskiego”, udało się zwołać 8 marca 1981 r. zjazd organizacji chłopskich w Poznaniu. Zakończył się on powstaniem ogólnopolskiego Niezależnego Samorządnego Związku Zawodowego Rolników Indywidualnych „Solidarność” na czele z 23-letnim rolnikiem Janem Kulajem.

The Rzeszów-Ustrzyki agreements guaranteed individual ownership to peasants but did not facilitate the union's registration. The trade union movement remained divided, which was also a result of the earlier disintegration actions undertaken by the Security Service. In early 1981 the trade union structures were established in over half of Polish communes (1,115 out of 2,070), while in the Elbląg, Wrocław, Wałbrzych, Kielce, Radom, Krosno, and Rzeszów they were set up in every commune. Despite the communist agents' actions which were to "cause chaos and prevent the emergence of the peasant movement," 8 March 1981 saw a congress of peasant organizations held in Poznań. The convention ended with the establishment of the National Individual Farmers' Solidarity Independent Self-Governing Trade Union, headed by 23-year-old farmer Jan Kulaj.

Marsz działaczy rolniczych z kościoła pw. św. Wincentego à Paulo na Stary Rynek w Bydgoszczy, 8 lutego 1981 r. Na pierwszym planie uczestnicy pochodu w strojach koszynerów, w głębi w pierwszym szeregu – działacze NSZZ „Solidarność” Regionu Bydgoskiego (widoczni m.in.: Jan Rulewski i prawdopodobnie Roman Bartoszcze). (AIPN)

Rural activists marching from the Saint Vincent de Paul Church to the Old Town Square in Bydgoszcz, 8 February 1981. In the foreground marching participants dressed as scythe bearers, followed by Bydgoszcz Region Solidarity activists walking in the first row (visible, for instance, Jan Rulewski and probably Roman Bartoszcze). (IPN Archive)

Ogólnopolski Zjazd Delegatów NSZZ Rolników Indywidualnych w Poznaniu 8 marca 1981 r. (AIPN)

National Congress of Delegates of Individual Farmers' Solidarity in Poznań 8 March 1981. (IPN Archive)

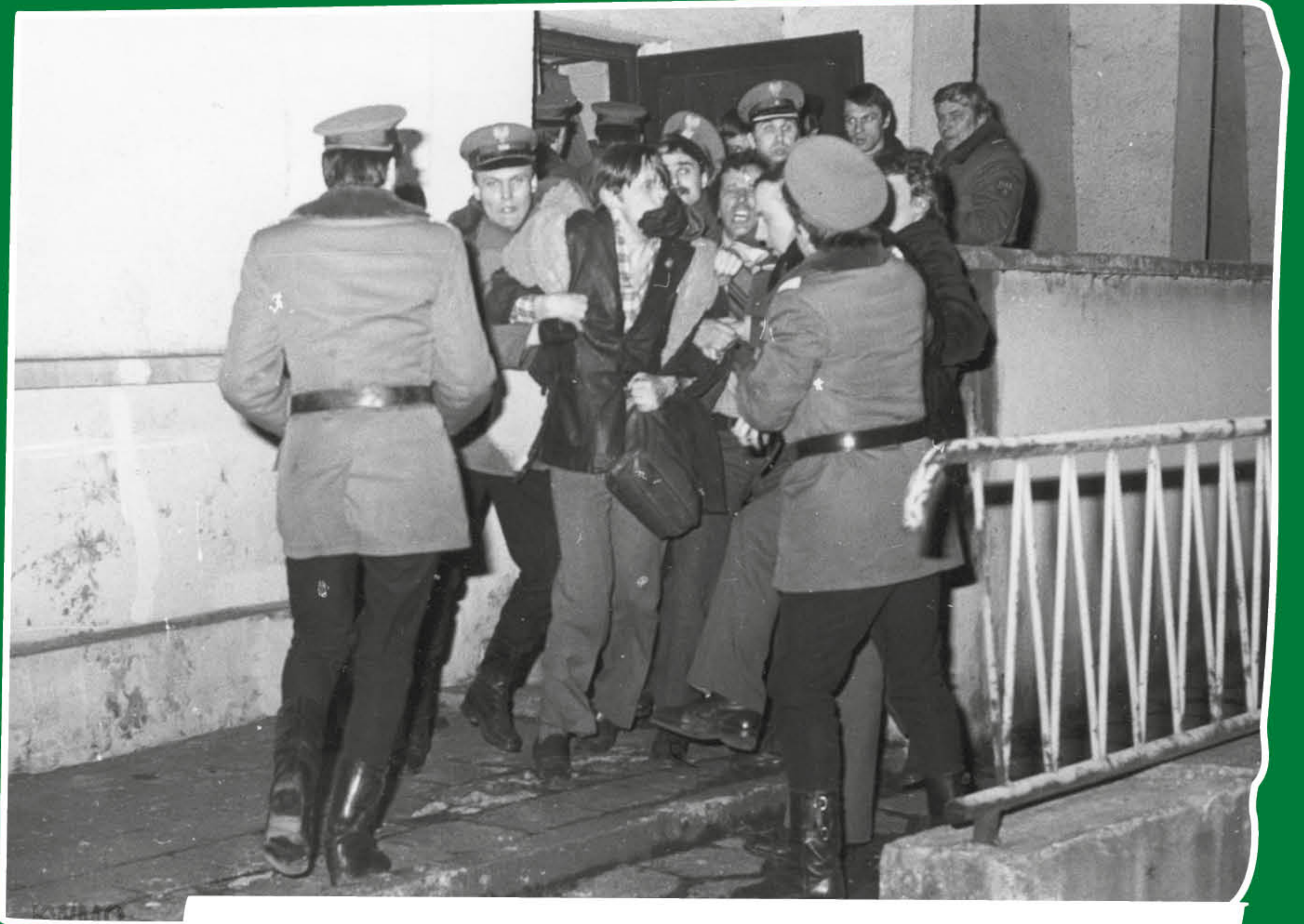

12 MAJA 1981 – REJESTRACJA NSZZ RI „SOLIDARNOŚĆ”

12 MAY 1981 – REGISTRATION OF INDIVIDUAL FARMERS' SOLIDARITY

W marcu 1981 r. głównym ośrodkiem rolniczych protestów stała się Bydgoszcz. Podczas interwencji milicji pobito trzech działaczy związkowych. Doprowadziło to do ogólnopolskiego strajku ostrzegawczego i w efekcie podpisania porozumienia warszawskiego, które zapowiadało rejestrację NSZZ RI „Solidarność”, co nastąpiło 12 maja 1981 r. W Warszawie zebrało się ok. 20 tys. chłopów, którzy po Mszy św. w Katedrze św. Jana złożyli wieniec przy Grobie Nieznanego Żołnierza. Częstym motywem, do którego odwoływała się NSZZ RI „Solidarność” – licząca ok. 800 tys. członków – była tradycja insurekcji kościuszkowskiej z dewizą „Żywią i Bronią” umieszczaną w prasie i na związkowych sztandarach.

In March 1981 Bydgoszcz became the center of the farmers' protests. Three union activists were beaten up during the Citizens' Militia's intervention. That led to a nationwide warning strike and consequently the signing of the Warsaw agreement. It promised the registration of Individual Farmers' Solidarity, which took place on 12 May 1981. Approximately 20,000 farmers assembled in Warsaw and laid a wreath at the Tomb of the Unknown Soldier after the Mass celebrated at the Saint John Cathedral. A frequent motif which Individual Farmers' Solidarity, which had approx. 800,000 members, referred to was the tradition of the Kościuszko Uprising and its motto "Feeding and Defending", which was featured in the press and on union standards.

Tylne wyjście z gmachu Urzędu Wojewódzkiego: funkcjonariusze Milicji Obywatelskiej usuwają siłą działaczy „Solidarności” z sali obrad. Bydgoszcz, 19 marca 1981 r. (AIPN)

Back exit from the Provincial Office: Citizens' Militia functionaries removing Solidarity activists by force from a meeting room. Bydgoszcz, 19 March 1981 (IPN Archive)

Po rejestracji przez Sąd Najwyższy w Warszawie NSZZ Rolników Indywidualnych „Solidarność”. Przed gmachem sądu: Jan Kułaj przewodniczący NSZZ Rolników Indywidualnych „Solidarność”, 12 maja 1981 r. (AIPN)

After the registration of the Individual Farmers' Solidarity Independent Self-Governing Trade Union. Outside the court building: Jan Kułaj chairman of the Individual Farmers' Solidarity Independent Self-Governing Trade Union, 12 May 1981. (IPN Archive)

Manifestacja 12 maja 1981 r. w Warszawie, w dniu zarejestrowania przez Sąd Wojewódzki Niezależnego Samorządnego Związku Zawodowego Rolników Indywidualnych „Solidarność”. (AIPN)

Demonstration in Warsaw on 12 May 1981, the day when the Provincial Court registered the Individual Farmers' Solidarity Independent Self-Governing Trade Union. (IPN Archive)

GORĄCA WIEJSKA & JESIEŃ '81

THE HEATED AUTUMN OF 1981 IN THE COUNTRYSIDE

Rozmowy strajkujących przedstawicieli NSZZ RI „Solidarność” z władzami. Siedlce, 27 listopada 1981 r. (Archiwum Państwowe w Siedlcach)

Individual Farmers' Solidarity representatives on strike negotiating with the authorities. Siedlce, 27 November 1981. (State Archive in Siedlce)

Związkowa jedność nie przetrwała jednak długo. Jeszcze przed rejestracją NSZZ RI „Solidarność” prymas Stefan Wyszyński wzywał: „Musicie się starać zespolić jak największą ilość ludności trudzącej się na roli, aby czynić ziemię poddaną – sobie, waszym rodzinom, Narodowi i Ojczyźnie. Tak, jak nieraz mówiłem z ambony – na przykładzie Drzymala i Reymontowskiego Boryny”. Wsi nie udało się zespolić w jednym związku. Latem 1981 r. zarejestrowano lokalne struktury m.in. „Solidarności Chłopskiej” i „Solidarność Wiejską”. Wewnętrzne spory dotknęły także NSZZ RI „Solidarność”. Chłopskie postulaty były niechętnie realizowane przez władze, dlatego powołana została Komisja ds. Przestrzegania Porozumień Rzeszowsko-Ustrzyckich na czele z Józefem Śliszem, a jesienią 1981 r. znów doszło do protestów. Domagano się m.in. „konstytucyjnego zagwarantowania nienaruszalności indywidualnej własności ziemi”. Wprowadzenie 13 grudnia 1981 r. stanu wojennego przerwało proces odnowy na wsi.

The trade unity did not last long though. Still before the registration of Individual Farmers' Solidarity Primate Stefan Wyszyński appealed: "You must try to bring together as many people toiling in the fields as possible to subdue the land to yourself, your families, the Nation and Homeland. Like I have often said from the pulpit, follow the example of Drzymala and Reymont's Boryna." The countryside did not manage to unite in a single union. The summer of 1981 saw the registration of local structures of, for instance, Peasant Solidarity and Rural Solidarity. Individual Farmers' Solidarity was also plagued by an internal strife. The peasants' postulates were reluctantly implemented by the authorities, which was the reason for the establishment of the Commission for Honoring the Rzeszów-Ustrzyki Agreements, led by Józef Ślisz. The autumn of 1981 saw new protests. Among the demands was "a constitutional guarantee of integrity of individual land ownership." The imposition of the martial law on 13 December 1981 interrupted the revival process in the countryside.

Internowani w szpitalu w Rzeszowie. Na fotografii wśród internowanych również działacze organizacji chłopskich Jan Kozłowski i Janusz Szkutnik. (Zarząd Regionu NSZZ „Solidarność” w Rzeszowie)

The interned at a hospital in Rzeszów. Among the interned activists of peasant organizations: Jan Kozłowski and Janusz Szkutnik. (Board of the Rzeszów Region Solidarity Trade Union)

Autorzy koncepcji wystawy | Exhibition concept: Adam Hlebowicz, dr Jarosław Szarek, dr Mateusz Szytma
Koordynator ogólnopolski | Exhibition coordinator: dr Dariusz Iwaneczko (współpraca | cooperation: Jakub Izdebski, Marcin Bukafa)
Koncepcja graficzna wystawy | Graphic concept: Paulina Żak
Recenzja merytoryczna | Review: dr Katarzyna Maniewska, dr Jan Olszek
Redakcja językowa | Editing: Małgorzata Kuźniar, Wydawnictwo Edytorial
Tłumaczenie na język angielski | Translation: TEXTURA Jerzy Giebułtowski, Anna Brzostowska
Redakcja tłumaczenia | English-language editing: Andrew Pietrzak

Autor tekstów części ogólnopolskiej | Texts to the national section: dr Jarosław Szarek
Skład graficzny części ogólnopolskiej | National section graphic design: Paulina Żak

